

Tu redzēji?

Sigri Agnēte Hansena

No norvēģu valodas tulkojusi **Jolanta Pētersone**

Vāka ilustrācijas autore **Rūta Briede**

Liels un mazs, 2021

ISBN: 978-9934-574-73-3

Sinopse

Galvenā varone ir piecpadsmitgadīgā Anna, kuru sastopam brīdī, kad viņa kopā ar ģimeni pārceļas no Norvēģijas pilsētas Trumses uz mazāk apdzīvotu vietu 300 kilometru attālumā. Tur viņiem būs jaunas mājas, jauns darbs vecākiem un jauna skola Annai. Pamazām atklājas, ka pārceļšanās ir notikusi Annas dēļ, kaut kas bija atgadījies viņas iepriekšējā skolā, un ģimene pārceļas, lai pasargātu Annu no notikušā sekām. Taču ir skaidrs, ka no sevis aizbēgt nav iespējams, un Annu nomoka kauns un vainas sajūta. Pakāpeniski autore lasītājam atklāj, kas īsti ir noticis. Anna iemīlas klasesbiedrā Lāšā, kurš klasē sēž tieši viņai priekšā. Lāšs sāk ar meiteni flirtēt, sāk ar viņu sazināties snapčatā, sūtīt dažādas ziņas un fotogrāfijas, līdz savu fotogrāfiju viņam nosūta arī Anna – tādu, kurā viņa ir redzama kaila, zinādama, ka snapčatā fotogrāfijas ir pieejamas vien pavisam īsu brīdi. Taču viņa ir aizmirsusi, ka ir iespējams uzņemt ekrānšāviņu jeb skrīnšotu. Tieši to Lāšs izdara, skrīnšotu pārsūta draugiem un paziņām, un nākamajā dienā Annas kaifoto jau ir redzējusi vai visa skola. Annas pasaule sagrūst, sirds sašķīst tūkstoš gabalos, un viņa bēg. Viņa nesaprot, kā Lāšs varēja tā izdarīt, un nesaprot, kā pati varējusi rīkoties tik stulbi. Annas kauns un vainas apziņa aug augumā, skolā atgriezties viņa nespēj. Pēc divām nedēļām mamma aizved Annu pie ārsta. Lai gan fiziski ar Annu viss ir kārtībā, ārste saprot, ka kaut kas ir atgadījies. Viņa pamudina Annu visu izstāstīt un saņem Annas atļauju to visu atstāstīt mammai, kura gaida aiz kabinetā durvīm. Annai ir paveicies, viņai ir vecāki, kuri viņu nenosoda, kuri saprot, cik viņai ir smagi, un atbalsta viņu. Pateicoties viņiem, Anna var sākt iet jaunā skolā, kur par viņu neko nezina. Viena no klasesbiedrenēm kļūst par viņas labāko draudzeni, bet arī viņai Anna nespēj atklāt savu noslēpumu, vismaz sākumā. Ar apkārtējo atbalstu Annai tomēr izdodas atbrīvoties, pārstāt ienīst sevi un atstāt notikušo pagātnē. Autore vairākkārt uzsver, ka šādos gadījumos nav pieļaujama upura vainošana. Notikušajā ir vainojams Lāšs, un nevis Anna. Beigās Anna izdibina, kāds ir bijis Lāša motīvs tā rīkoties, bet tas viņu neattaisno, tikai parāda, ka arī pāridarītājs ne vienmēr spēj izvērtēt, kādas būs viņa rīcības sekas.

Drošība internetā ir ārkārtīgi būtiska tēma, un iespējams, ka šāds spēcīgi izstāstīts un personisks stāsts spēj pusaudzim par to iemācīt daudz vairāk nekā sausi pasniegta informācija sociālo zinību stundā, piemēram. Un vienlaikus šis romāns ir apliecinājums tam, ka pēc šādiem satricinājumiem un nodevības ir iespējams dzīvot tālāk, ka tas nav pasaules gals. Taču par šādu mācību reālajā dzīvē var nākties maksāt dārgi.

Grāmata piemērota pusaudžiem, sākot no 12 gadu vecuma.

Noskaties īsu video par grāmatu [šeit!](#)

Par autori:

Sigri Agnēte Hansena (*Sigrid Agnethe Hansen*, 1989) ir žurnāliste un rakstniece. Dzimusi Hašstadē, studējusi Oslo un Trumsē. Strādājusi par producenti un TV raidījumu vadītāju Trumsē, arī šobrīd viņas pamatdarbs ir TV un radio ziņu raidījuma „*Helgemorgen*” vadīšana. „*Tu redzēji?*” ir viņas pirmā grāmata, kas jau tulkota arī dāņu un korejiešu valodā. Autore par savu grāmatu raksta: „Tā ir grāmata par būšanu ieraudzītam, par vēlmi būt neredzamam, par kaunu un dūsmām. Tā ir par to, kā doties tālāk un sākt visu no jauna pēc tam, kad sirds un pašpārliecība ir sašķīdušas tūkstoš lauskās.” Rakstīt jauniešiem Sigri Agnēti pamudināja redaktors, kurš internetā bija uzdūries viņas sen rakstītam blogam un saskatījis rakstnieces potenciālu. Tēmas izvēle autorei prasījusi gandrīz gadu, arī rakstīšana – gadu, turpinot strādāt TV un auklējot mazu bērniņu. Sigri Agnētei patīk slēpot, it īpaši pavisam agros rītos. Pandēmijas laikā viņa sākusī cept ļoti skaistu maizi (to var redzēt instagrama kontā @sigridagnethe). Šobrīd viņa raksta vēl vienu darbu pusaudžu auditorijai.

Par tulkotāju:

Jolanta Pētersone (1978) tulko no norvēģu, zviedru un krievu valodas. Latvijas Kultūras akadēmijā viņa ieguvusi humanitāro zinātņu bakalaura un maģistra grādus, studējot Latvijas-Norvēģijas starpkultūru sakarus un kultūras teoriju, norvēģu valodas zināšanas guvusi arī Bergenas Universitātesursos. Tulkotāja aktīvi seko līdzī norvēģu bērnu literatūras jaunumiem, saskatot un piedāvājot izdevējiem tieši to, kā pietrūkst latviešu literatūrā – piemēram, sižetiski un emocionāli bagātu prozu. Ļoti veiksmīga bijusi Pētersones sadarbība ar izdevniecību „Liels un mazs”, iesakot un īstenojot vairākus norvēģu bērnu literatūras tulkojumu projektus. Četras Ērlena Lū grāmatas par autokrāvēja šoferi Kurtu un viņa ģimeni latviski iznāca vienā sējumā ar nosaukumu „Kurts četrās grāmatās” (2009) un guva panākumus Bērnu žūrijā, īpaši uzrunājot zēnu auditoriju. Tieši šajā auditorijas grupā interesi un lasītprīeku izraisīja arī viņas kvalitatīvajā tulkojumā izdots, asprātīgais Ingvara Ambjērnseņa stāsts „Samsons un Roberto”. Pētersone tulkojusi emocionāli spēcīgo, paaudžu saikni stiprinošo Ulfa Starka grāmatu „Bēguļi” (2020), Marijas Parras „Vafeļu sirdis” un „Vārtsargs un jūra”. Tulkojot Kristīnes Rūšiftes bilžu grāmatu „Visi skaitās” (2020), viņa ieviesusi latviešu bērnu grāmatniecībā jaunu žanra apzīmējumu – mudžgrāmata. Prasmīgi sastādījusi un tulkojusi norvēģu tautas pasaku izlasi „Uz austrumiem no saules un rietumiem no mēness” (2010).

Kā tu kļuvi par tulkotāju?

Laikam jāsāk ar to, ka esmu liela lasītāja. Lasu kopš piecu gadu vecuma, daudz un ar prieku. Mācoties skolā, man neienāca prātā, ka varētu kļūt par tulkotāju, bet jau tad man patika domāt par valodu, par gramatiku, par vārdu izcelsmi, par to, kā sinonīmu izvēle ietekmē noskaņu teikumā, un tieši kas ir tas, kas mani valdzina konkrētā tekstā. Mani iepriecināja un joprojām iepriecina autoru spēja pakļaut valodu savai gribai; un ne tikai valodu, bet arī lasītāju, kuram grāmata liek smieties, skumt, pasmaidīt vai notraust kādu asaru. Kā tulkotāja sākos tieši ar mīlestību pret valodu un grāmatām. Vēlāk, kad Latvijas Kultūras akadēmijā studēju norvēģu valodu, mums mācoties bija daudz jātulko. Pasniedzējs pamanīja, ka man tas padodas, un pēdējā kursā piedāvāja iztulkot kāda norvēģu autora lugu, kuru bija paredzēts iestudēt. To varētu saukt par liktenīgu nejaušību – pateicoties tai, es tagad, divdesmit gadus pēc studijām, joprojām esmu tulkotāja.

Kā tu izvēlēties valodas, no kurām tulko?

Vidusskolā mācījos humanitārajā jeb tā sauktajā „valodu” klasē. No svešvalodām mācījāties krievu, vācu un angļu valodu, bet tad skola piedāvāja iespēju sestdienās pamācīties arī zviedru valodu – tiem, kas vēlas. Tā nu es dažus gadus mācījos zviedru valodu. Kad beidzu vidusskolu, zināju, ka ļoti gribu studēt Latvijas Kultūras akadēmijā – kaut ko, kas saistīts ar valodām. Togad varēja izvēlēties starp norvēģu un franču valodas programmu, un es izvēlējos norvēģu valodu, jo tā ir ļoti līdzīga zviedru valodai. Tulkot sāku no norvēģu valodas, bet šobrīd tulkoju arī no zviedru un reizēm no krievu valodas.

Kas tev visvairāk patīk, tulkojot bērnu grāmatas?

Man ir palaimējies tulkot tādas bērnu grāmatas, kas man pašai ļoti, ļoti patīk. Tādas grāmatas sabiedrībā pavadīt pāris mēnešus ir diezgan aizraujoši. Visbrīnīgākā ir iespēja caur tekstu atkal nokļūt pašai savā bērnībā, atdzīvināt tā laika sajūtas, atcerēties, kā tas bija – būt bērnam. Un vēl man patīk domāt, ka tulkoju grāmatas tieši saviem bērniem; iztulkoju kādu asprātīgu teikumu un iztēlē jau dzirdu viņu smieklus.

Kas bija visgrūtākais, tulkojot šo grāmatu, kam īpaši bija jāpievērš uzmanība?

Par laimi, autore nav izmantojusi specifisku pusaudžu slengu, izņemot pāris vārdus, kas ik pa laikam atkārtojas (forši un kruts, piemēram). Autore negribēja piedzīvot grāmatas teksta pārāgru novecošanu – slengs taču tik ātri mainās un kļūst neaktuāls (turklāt tulkojumā slengs noveco vēl straujāk, man liekas). Tā nu vismaz slenga atveides grūtības man bija aiztaupītas! Tomēr bija dažas vietas, par kurām nācās palauzīt galvu – pirmais prātā nāk asiņu spainītis, kas pieminēts kontekstā ar lielveikala saldētavu. Izrādās, Norvēģijā ir diezgan populāri tādi ēdieni kā asins pankūkas un asins pudiņš, arī mums zināmā asinsdesa, un lielveikalos var iegādāties saldētas asinis (piemēram, cūku) šo ēdienu pagatavošanai. Bet latviski „asiņu spainītis” izklausās visai baisi! Taču norvēģiski šis asinis ir nosauktas par „matblod”, proti, „pārtikas asinis” – un arī latviešu valodā vārds „pārtikas” baidīto efektu krietni samazināja.

Lūdzu, uzraksti trīs labas un trīs sliktas lietas, ko piedzīvoji tulkošanas gaitā (ne obligāti saistītas tikai ar tulkošanu!)

Labās lietas:

1. Pēc vasaras ārpus Rīgas bija labi atgriezties pie sava rakstāmgalda.
2. Kamēr tulkoju, man klēpī bieži vien gulēja kaķis.
3. Satiku draugus.

Sliktās lietas:

1. Reizēm bija skumīgi vērot, kā dienas kļūst arvien īsākas un gaismas paliek arvien mazāk.
2. Uztraukums par to, ka esmu nokavējusi grāmatas tulkojuma nodošanas termiņu.
3. Skumjas, sāpes, raizes par kovida izplatību Latvijā.

„PUSAUDŽU UN JAUNIEŠU PSIHOTERAPIJAS CENTRA” SPECIĀLISTA KOMENTĀRS

Grāmatas centrālā tēma ir pusaudzes Annas negatīvā pieredze pēc kailfoto nosūtīšanas savam klasesbiedram. Šo parādību, kad jaunieši sūta viens otram attēlus ar atkailinātu ķermeni vai tā intīmajām zonām, sauc par sekstingu (no vārdiem sekss un tekstings jeb ziņu nosūtīšana mobilajā telefonā). Sekstingam parasti izmanto dažādas mobilās aplikācijas – populārākās no tām ir *WhatsApp* un *Snapchat*, kuru izmantoja arī Anna un viņas klasesbiedrs. Sekstings mēdz norisināties gan starp pusaudžiem, kuri savā starpā ir labi pazīstami vai atrodas romantiskās attiecībās, gan starp svešiniekiem un nejauši internetā iepazītiem cilvēkiem. Parasti sekstinga mērķis ir seksualitātes izrādīšana un apmierināšana, bet nereti to izmanto arī finansiāliem nolūkiem – pusaudži var mēģināt šādā veidā nopelnīt naudu, vai arī interneta krāpnieki mēģina izspiest naudu no pusaudžiem, draudot izplatīt uzņemtos attēlus. Sekstingā līdzīgi iesaistās gan zēni, gan meitenes.

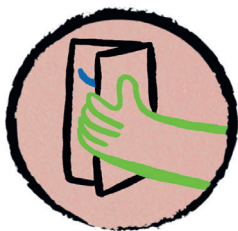
Ar sekstingu saistās dažādi nopietni riski. Viens no tiem ir grāmatā aprakstītā situācija, kad kailfoto kļūst par iemeslu pusaudža mobingam. Nereti šādas situācijas veidojas, ja kailfoto ir bijis nosūtīts romantiskajam partnerim, bet pēc attiecību iziršanas to izmanto atriebībai. Tāpat arī vienmēr pastāv informācijas noplūšanas risks, kad attēls tiek izplatīts citos sociālajos tīklos vai ievietots pornogrāfijas vietnēs. Ar šo problēmu visbiežāk sastopas pusaudži, kuri savus kailfoto ir sūtījuši nezināmiem cilvēkiem anonīmos čatos vai pārdevuši savas bildes. Bieži arī sastopamas situācijas, ka pusaudzis ir pierunāts nosūtīt kailfoto, un pēc tam tiek šantažēts, pieprasot izpirkuma summu, lai fotogrāfija nenonāktu pie viņa vecākiem, draugiem vai internetā.

Jāņem vērā arī juridiskais aspekts – ikviens nepilngadīgas personas kailfoto var tikt uzskatīts par bērnu pornogrāfiju, kuras glabāšana ir nopietni sodāms kriminālpārkāpums, un šī norma ir spēkā arī tad, ja glabātājs pats ir nepilngadīgs vai attēls nosūtīts brīvprātīgi. Tādējādi sekstings var izraisīt ne tikai nopietnas psihoemocionālas grūtības, kā grāmatā aprakstītā varones pieredze, bet arī finansiālas un juridiskas sekas.

Šo iemeslu dēļ pusaudži ir jāinformē par iespējamiem riskiem un jāaicina atturēties no sekstinga. Vienlaikus jāpatur prātā, ka šī parādība ir mūsdienās plaši izplatīts fenomēns – ar to nodarbojas liela daļa pusaudžu. Lielākā daļa no viņiem nepiedzīvos negatīvus iznākumus un daudziem sekstings kļuvis par veidu, kā iepazīt un izpaust savu ķermeni un seksualitāti atbilstoši vecumposma vajadzībām. Tādēļ efektīvāk būs brīdināt par riskiem un nosodīt sekstinga izmantošanu citu pazemošanai vai krāpšanai.

UZDEVUMI UN AKTIVITĀTES

Pārruna „KAILBILŽU RISKI”

Pēc tam, kad Anna ir nosūtījusi Lāšam savu kailbildi, viņa piedzīvo lielas problēmas, kaunu un pazemojumu.

Pārrunājiet vai apdomājiet grupās:

- Kāpēc Anna sūtīja savu kailbildi? Kāda vēl var būt motivācija uzņemt savus attēlus un sūtīt tos citiem?
- Kādas problēmas var gadīties kailbilžu dēļ? Sadaliet šīs problēmas 3 daļās – sociālās (izstumšana, finanses), psiholoģiskās un juridiskās.
- Kā jūs rīkotos, ja pats vai draugs/draudzene piedzīvotu kādu no šīm problēmām? Kā atšķirtos rīcība, ja problēmas ir sociālas, psiholoģiskas vai juridiskas?

Uzdevums „PALIEC DROŠĪBĀ”

Iepazīstiet trīs šeit aprakstītos vienaudžus, kuri iesaistījušies kailbilžu sūtīšanā.

Kā jūs viņiem paskaidrotu riskus un kas būtu tās lietas, kā varētu šos riskus samazināt?

(Ne vienmēr varēs izvairīties no sekstinga vispār, tādēļ pārrunājiet arī risku samazināšanu - izvairīšanos no identificējamām detaļām, pēc kurām var atpazīt istabu vai atrašanās vietu, no sejas fotogrāfijas u.tml.)

- **M. ir 15-gadīga meitene**, kura ir attiecībās jau 3 mēnešus. Viņa ir iemīlējusies un arī puisis atbild ar to pašu – abi ir izlēmuši būt kopā vienmēr. Vēlu vakaros, kad katrs ir savās mājās, viņi apmainās ar atkailinātām fotogrāfijām. Tas ļauj M. izjust intīmu tuvību, vienlaikus neiesaistoties seksuālās attiecībās, kurām viņa vēl nejūtas gatava.
- **K. ir 16-gadīgs puisis**, kuram patīk apmainīties ar sava dzimumlocekļa attēliem, sūtot tos nejauši sastaptiem vienaudžiem interneta aplikācijā. Parasti viņi kopā pašapmierinās un pēc tam nekad vairs viens otru nesatiek.
- **S. ir 14-gadīgs puisis**, kurš uzzinājis no drauga par iespēju nopelnīt internetā naudu, nosūtot savas kailbildes īpašā slepenā čata grupā. Draugs saka, ka bildes neviens cits nekad neredzēs, jo tās nopērk tikai konkrētais cilvēks. Par iegūto naudu S. vēlētos tikt pie jauna telefona.

Uzdevums „VĒSTULE LĀŠAM”

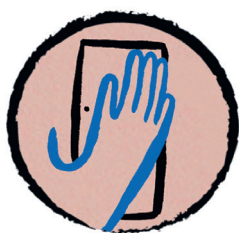

Stāsta noslēgumā Anna piezvana Lāšam un izstāsta par savām sajūtām. Taču ne vienmēr pusaudžiem var būt tāda drosme un apņēmība. Iztēlojaties, ka esat Annas draudzene vai draugs un vēlaties paskaidrot Lāšam, kādas sekas ir tam, ko viņš ir nodarījis meitenei.

Uzrakstiet Lāšam īsu vēstuli, kurā paskaidrojat:

- kādēļ viņš ir rīkojies nosodāmi – paudiet arī savu personisko attieksmi.
- kādas sekas viņa rīcība ir radījusi – padomājiet gan par emocionālajām sekām, gan arī par to, kā šī rīcība ir ietekmējusi Annas dzīvi, attiecības un varbūt arī tālākās nākotnes iespējas.

Uzdevums „TRĪS LIETAS”

Annas psiholoģe ir uzdevusi viņai pierakstīt katru dienu trīs pozitīvas un trīs negatīvas lietas, kas tajā dienā ir notikušas. Psiholoģe skaidroja, ka tas ļaujot ieraudzīt lietas „perspektīvā”, ko Anna īsti nesaprata. Šķiet, tas nozīmē ieraudzīt, ka visām lietām un pieredzēm ir divas puses – viena var likt jums justies slikti, bet otra palīdz kaut ko vairāk uzzināt un iemācīties. Annai psiholoģe ne pārāk patika, tomēr viņa turpina pildīt šo uzdevumu, jo tas viņai likās noderīgs.

Trīs lietas ir populārs psiholoģiskais paņēmiens, kurš var palīdzēt ne tikai sarežģītās dzīves situācijās. Tas palīdz arī sakārtot domas ikdienā.

Pierakstiet trīs labas un trīs sliktas lietas, kas atgadījās ar jums iepriekšējā nedēļā. Apdomājiet, kuras jums bija vieglāk atcerēties – labās vai sliktās? Kā jums šķiet, kāpēc?